

Ярошенко Андрій. Формування читацької компетентності учнів 11 класу під час вивчення творчості Івана Драча та Дмитра Павличка (із досвіду педагогічної практики).....	235
---	-----

Розділ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дарина Бурбеза
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Прокопчук Л. В.

ІНТЕРАКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИВЧЕННЯ ЗАСОБІВ МИЛОЗВУЧНОСТІ В 5 КЛАСІ

Анотація. У статті описано досвід застосування інтерактивних технологій навчання під час опрацювання теми «Чергування [y] – [ʋ], [i] – [ɯ̯]. Правила милозвучності» у 5 класі. Розкрито дидактичний потенціал інтерактивних технологій кооперативного та колективно-групового навчання («Акваріум», «Ажурна пилка»), а також цифрових інструментів (QR-коди, онлайнова платформа для створення інтерактивних вправ LearningApps).

Ключові слова: милозвучність української мови, чергування [y] – [ʋ], [i] – [ɯ̯], інтерактивні технології навчання, технології кооперативного навчання, технології колективно-групового навчання, цифрові інструменти.

Annotation. The article describes the experience of using interactive teaching technologies when covering the topic "Alternation of [y]–[ʋ], [i]–[ɯ̯]. Euphony rules" in the 5th grade. The didactic potential of cooperative and collective-group learning technologies ("Aquarium", "Jigsaw"), as well as digital tools (QR codes, the online platform for creating interactive exercises LearningApps), is explored.

Keywords: euphony of the Ukrainian language, alternation of [y]–[ʋ], [i]–[ɯ̯], interactive teaching technologies, cooperative

learning technologies, collective-group learning technologies, digital tools.

Модернізація освітньої системи в стратегемах Нової української школи передбачає перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної, переорієнтацію навчально-виховної діяльності на особистісно-розвивальний напрям. Особливо значущою ця проблема постає в контексті навчання української мови в 5 класі, оскільки цей період переходу від початкової ланки освіти до базової середньої психологи і педагоги визначають як адаптаційний. У Державному стандарті базової середньої освіти зацентовано на наступності й перспективності навчання, потребі враховувати вікові особливості учнів під час організації освітнього процесу [2].

Хоч учні п'ятого класу вже здатні оперувати тими чи тими теоретичними поняттями, установлювати причиново-наслідкові зв'язки, узагальнювати, проте домінування конкретно-образного мислення над абстрактно-логічним зумовлює потребу візуалізації теоретичного та практичного матеріалу, інтеграцію цифрових інструментів в освітній процес. Знання мають стати дієвим засобом розв'язання тих чи тих життєвих проблем, інструментом успішної соціалізації учнів [2]. Тому модельні навчальні програми з української мови, крім компетентнісного, орієнтують учителя на особистісно орієнтований та діяльнісний підходи, тобто «зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення та розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у конкретних умовах» [4]. Саме в п'ятому класі формується здатність до конструктивної комунікації, навички самостійної навчальної роботи. З огляду на це ефективним інструментом формування і підтримання стійкої мотивації п'ятикласників до навчання є інтерактивні технології. Услід за В. Старостою, такі технології потрактовуємо як «систему організації та здійснення цілеспрямованої посиленої взаємодії суб'єкта навчання з навчальним середовищем, що

реалізується сукупністю методів, форм і засобів створення комфортних умов навчання, високої активності розумової і навчальної діяльності» [3, с. 235]. Така взаємодія може реалізовуватися як у формах кооперативного, колективно-групового навчання, так і за допомогою цифрових інструментів, що корелює із запитами реформованої української школи, інтересами «цифрового покоління».

До інтерактивних технологій кооперативного навчання належить робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, «Акваріум» та ін., з-поміж технологій колективно-групового навчання виокремлюють технології «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Навчаючи – учуся», «Ажурна пилка», «Дерево рішень» тощо. Серед арсеналу цифрових інструментів учителя української мови особливе місце посідають QR-коди та онлайнові платформи для створення інтерактивних вправ. Дослідники виокремлюють у структурі QR-коду мотиваційну, інформаційну, розвивальну, виховну, рефлексійну та контрольну функції [1, с. 35], що дає підстави застосовувати його на різних етапах уроку – від актуалізації опорних знань до підсумкової рефлексії.

У статті подаємо досвід застосування інтерактивних технологій під час вивчення теми «Чергування [у] – [в], [і] – [й]. Правила милозвучності» в 5 класі.

З фонетичними засобами української мови п'ятикласники ознайомилися ще в початковій школі, у них уже сформовані деякі навички застосування мовних одиниць у мовленні. Отож, у 5 класі відбувається «вивчення мовних одиниць крізь призму їх функцій у різних умовах спілкування, а також формування вмінь і навичок комунікативно виправдано використовувати мовні засоби в мовленні» [4].

Опрацювання теми «Чергування [у] – [в], [і] – [й]. Правила милозвучності» спрямоване на формування в учнів уявлень про правила милозвучності рідної мови [6]. С. Єрмоленко, З. Митяй і Т. Сіроштан слушно зауважують, що

«чергування /у/ – /в/, /і/ – /й/, як і випадки вставлення та викидання голосних, має вивчатися у зв'язку з поняттям милозвучності української мови, а не як випадкове, нічим не зумовлене, позасистемне фонетичне явище» [3]. Засвоєння цієї теми потребує не тільки механічного запам'ятовування правил, а й тренування мовного чуття через багаторазове повторення мовного матеріалу в різних контекстах. Учень має навчитися розрізняти, де доречно вжити «у», а де – «в», де – «і», а де – «й». Тому методичним пріоритетом стає не теоретичне пояснення, а активна практика в різноманітних формах.

Використання технології кооперативного навчання «Акваріум» забезпечує вдосконалення комунікативних навичок учнів, підвищення рівня їхньої пізнавальної активності. Учасники «акваріумної» групи пропонується опрацювати фрагмент тексту, у якому навмисно допущено сім-вісім помилок на вживання «у – в», «і – й». Завдання учасників – колективно виявити порушення, обґрунтувати кожне з них правилом і запропонувати відредагований варіант. Дидактична цінність методу полягає в переведенні мовної інтуїції учня в простір вербалізованого аналізу.

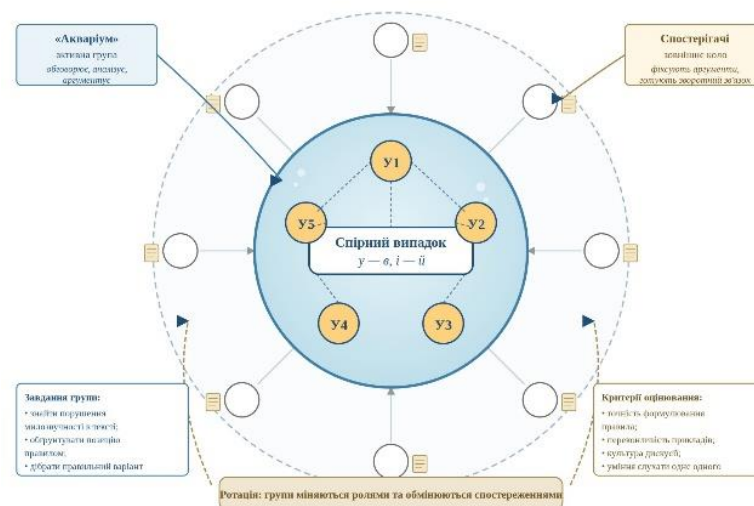

Рис. 3. Схема організації роботи за методом «Акваріум»

Використання технології «Ажурна пилка» (рис. 4) зумовлене віковими та психофізіологічними особливостями

сприйняття інформації п'ятикласниками, які потребують частішої зміни видів діяльності, активної міжособистісної взаємодії та можливості випробовувати нові соціальні ролі. Робота побудована в три етапи. Спочатку учні об'єднуються в «домашні» групи. Далі відбувається перерозподіл і формуються експертні групи за визначеною літерою. На фінальному етапі п'ятикласники повертаються до своїх «домашніх» груп, де кожен по чергові виступає в ролі вчителя, пояснюючи свій сегмент правил іншим. Це забезпечує глибоке засвоєння матеріалу завдяки максимальній залученості кожного до передавання засвоєної інформації.

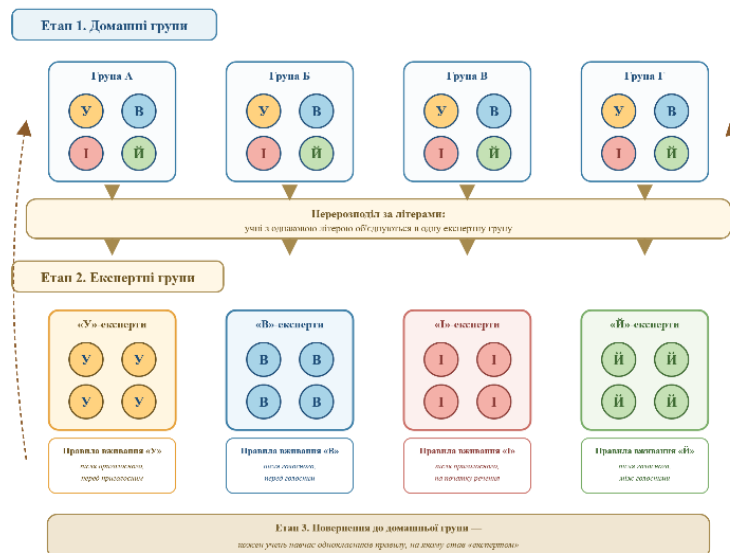

Рис. 2. Схема організації роботи за методом «Ажурна пилка»

Інтерактивну вікторину «Милозвучний поет» створили на платформі LearningApps. Перевага цього сервісу полягає в інтуїтивному інтерфейсі вправ, легкості вбудовування в будь-який етап уроку та забезпеченні миттєвого зворотного зв'язку. Після мотиваційного етапу та короткого огляду правил-підказок пропонуємо QR-код у роздатковому матеріалі (рис. 1) для виконання завдання на власних смартфонах. Така зміна виду діяльності виступає психологічним перемикачем уваги: завершується підготовчий етап уроку, розпочинається активна інтерактивна фаза. У дидактичному плані вправа спрямована на закріплення базового матеріалу: учням пропонується

самостійно вставити «у – в», «і – й» у дібрані вчителем речення та фразеологізми, що водночас забезпечує мовленнєвий контекст і виховний потенціал.

Рис. 1. QR-код до інтерактивної вправи «Милозвучний поет»

Гра «Голосні vs Приголосні» – це змагання між командами, хто швидше правильно виконає завдання. Її створення зумовлене потребою трансформувати набуті знання п'ятикласників із рівня ізольованих мовних вправ у практику спонтанного усного мовлення. Для цього клас об'єднали у дві команди – «Голосні» та «Приголосні». Ведучий показує картку з прийменником «в» або «у», а команда має за 60 секунд назвати країну, місто чи інший географічний об'єкт, що поєднується з ним без порушення правил милозвучності («в Одесі», «в Іспанії»; «у Львові», «у Франції»). Аналогічно організовано тур із чергуванням «і – й». Дидактична цінність гри полягає також у реалізації міжпредметних зв'язків: щоб дібрати приклад, учень має пригадати назву географічного об'єкта та локалізувати його у просторі. Гра реалізує діяльнісний підхід, розвиває навички усного мовлення, співпраці в групі, критичного мислення, формує соціальну та громадянську компетентність.

Обов'язковим складником кожного уроку є етап рефлексії. Пропонуємо «Батарейку рефлексії» – гру з кольоровим маркуванням: зелений колір означає «я легко обираю правильну форму [у] – [в], [і] – [й]», жовтий – «іноді я вагаюся», червоний – «мені ще важко відчувати порушення милозвучності, треба повторити правила». Доступ до гри надається через QR-код у роздатковому матеріалі (рис. 4).

Рис. 4. QR-код до інтерактивної гри «Батарейка рефлексії»

Проте використання цифрових інструментів інколи створює певні проблеми. Серед виявлених під час практики проблем – технічні труднощі (повільне або некоректне сканування QR-коду на окремих пристроях), нерівномірний доступ учнів до інтернету в класі та ризик перетворення цифрового елемента на самоціль. Подібні спостереження фіксують С. Хмелівська, В. Імбер та О. Самойленко, виокремлюючи «погану якість QR-кодів», їх надмірну кількість і «труднощі зі скануванням QR-кодів на пристроях» [5, с. 203]. Тому вчителів варто заздалегідь продумувати кількість і доцільність використання QR-коду на уроці й мати резервний сценарій у разі технічних збоїв.

Отож в умовах переходу до компетентнісної парадигми освіти інтерактивні технології забезпечують формування предметних і ключових компетентностей, зростання навчальної мотивації п'ятикласників, їх пізнавальної активності, удосконалюють навички командної взаємодії. Цифрові інтерактивні вправи забезпечують варіативність контекстів і миттєвий зворотний зв'язок, важливі для тренування мовного чуття, а форми кооперативного та колективно-групового навчання («Акваріум», «Ажурна пилка») виводять засвоєне правило у простір живого мовлення та групової взаємодії.

Література

1. Горошкіна О.М., Греб М.М., Горошкін І. О., Караман С.О. Функції QR-кодів у структурі підручника української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Том 78, № 4. С. 31–43. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v78i4.3360>

2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/JChRxNF>

3. Єрмоленко С.І., Митяй З.О., Сіроштан Т.В. Уроки фонетики в Новій українській школі на засадах компетентнісного й особистісно орієнтованого підходу до навчання. URL: <https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9669/>

4. Попович А. Особливості модельних навчальних програм з української мови для 5–6 класів. URL : <https://cutt.ly/XChEb42>

5. Староста В.І. Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (64). С. 232–237. URL: <https://surl.li/jxoltj>

6. Українська мова. 5–6 класи : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д. Київ, 2021. 31 с. URL: <https://surl.li/jxghyw>

7. Хмелівська С. І., Імбер В. І., Самойленко О. А. Використання QR-кодів для підвищення якості освітнього процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 64. Том 2. С. 200–204. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.2.38>

Бурбеза Дарина Ярославівна – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (освітня програма *Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова*). **Наукові інтереси:** методика навчання української мови.